

Rosa Laviña, l'anarquista de Palafrugell

Text: Xevi Planas

Filla d'un llibreter àcrata, Rosa Laviña va militar des de ben aviat a les Joventuts Llibertàries del seu Palafrugell natal. Al final de la guerra del 1936, es va haver d'exiliar i va acabar establint-se a Tolosa de Llenguadoc, on va col·laborar molt estretament amb la seva amiga Frederica Montseny en la lluita de la CNT. Ara, als 79 anys, Rosa Laviña recorda l'etapa en què va acollir a casa seva alguns dels maquis catalans més populars, com Marcel·lí Massana i Ramon Capdevila, *en Caracremada*.

Fotos: Josep Maria Oliveras

El seu pare era un llibreter àcrata. Vostè ha estat una destacada militant anarquista. ¿La va marcar l'exemple del pare?

— El meu germà té quatre anys més que jo i és molt diferent de mi. Tot respon a una qüestió de caràcter. La meua manera de ser l'he heretada del meu pare i lliga amb l'ideal de l'anarquista, encara que jo no sigui perfecta. El meu germà, en canvi, és un xicot al qual només li ha interessat la seva feina de pintor decorador i no s'ha preocupat mai per res més. Al meu pare, li agradava escriure i s'expressava molt bé. Escrivia al periòdic *Ara*, de Palafrugell. No es guanyava la

vida amb la llibreria, perquè no volia vendre segons quina mena de llibres, i encara sort que venia alguna cosa gràcies al material escolar. La meua mare va haver de deixar de cosir per anar a treballar a una fàbrica. Per poder-se'n sortir, el meu pare havia de fer a la vegada de llibreter i de barber. Però era molt pesat haver-ho de fer seguir tot i al final va deixar la barberia per dedicar-se només a la llibreria. La llibreria era molt especial. Recordo que quan jo era jove, mentre estava fent mitja darrere l'aparador, havia sentit algunes vegades nois de la meua edat que passaven, es paraven una mica i comentaven que en aquella casa no hi havia res de bo, i que l'únic que valia la pena era la filla, perquè només hi veien llibres de Bakunin i d'altres autors anarquistes que publicava llavors l'editorial de la família de la Frederica Montseny. La joventut que no estava motivada buscava una altra cosa... La llibreria de casa no era gens moderna. En Josep Pla hi venia a comprar llibres, però no els pagava.

— *La barberia del seu pare era al carrer Estret, que va donar nom a un llibre de Josep Pla...*

— Era una barberia modesta. Hi venia només gent treballadora i d'esquerres. El

Rosa Laviña i Carreras va néixer el 14 de gener del 1918 a Palafrugell (el Baix Empordà), de pare llibreter i mare modista. Quan era adolescent, va militar a les Joventuts Llibertàries de Palafrugell i va treballar de modista. Es va haver d'exiliar amb la seva família i es va establir al cap d'uns anys a Tolosa de Llenguadoc, on va obrir un restaurant vegetarià.

En aquesta ciutat occitana, va entrar en contacte amb l'important nucli que hi havia de la CNT i en va ser una de les militants més constants. Amiga de Frederica Montseny, va participar en nombroses activitats i va formar part del comitè estatal del sindicat. Va acollir a casa seva diversos maquis, entre els quals destaquen Marcel·lí Massana i Ramon Capdevila, en *Caracremada*.

Ara continua vivint a Tolosa, on manté el seu compromís en la lluita anarquista, i passa algunes temporades cada any al seu Palafrugell natal.

meu pare s'hi sentia bé, perquè ell era un anarquista pacifista i humanista. A casa no hi havia hagut mai cap arma. Els companys partidaris de l'acció directa el criticaven, perquè trobaven que era massa pacífic. Jo l'he admirat sempre, perquè tota la vida va intentar viure com més a prop millor del que ell pensava. Mai no va canviar de pensaments. Vaig créixer en aquest ambient. A casa venien molts companys i parlaven d'idees. Jo sempre escoltava aquestes converses i llegia d'amagat qualsevol llibre. Quan la meva mare, que era molt diferent del meu pare, em veia amb un llibre, em recordava que hi havia feina per cosir. El meu pare, en canvi, m'orientava. Una vegada, quan jo tenia deu o onze anys, em va enganxar llegint *Així parlà Zarathustra*, de Nietzsche. No hi vaig entendre res i ell em va suggerir que li demanés consell si volia llegir, perquè d'aquesta manera podria anar-me introduint a la lectura amb textos que jo fos capaç d'assimilar.

— *¿La gent de Palafrugell acceptava que el seu pare fos anarquista?*

— La gent l'estimava, potser perquè era molt pacífic i raonable. Amb tot i això, la gent conservadora no entenia les idees del meu pare. Una vegada, havia de venir a Palafrugell el rei Alfons XIII i la directora de la meua escola, donya Carolina, que era molt de dretes i catòlica, em va triar perquè fos jo qui donés un ram de flors al rei

“

Teníem a dormir a casa un iugoslau que es feia dir Vladimir. Alguns asseguren que era el futur mariscal Tito.

”

en nom dels nens del poble. El meu pare va fer-me saber que no consentiria que jo portés el ram. Deia que m'havien escollit expressament per burlar-se d'ell, perquè tothom pogués dir que la filla d'en Martí Laviña havia anat a rebre el rei. Primer em vaig posar a plorar, però després vaig veure que tenia raó. Malgrat tot, tinc molts bons records de la meua infantesa i de la meua adolescència. No canviaria la joventut que vaig viure per la joventut d'avui.

— *¿Com omplien el temps llavors?*

— Anant a l'escola. Llavors s'hi aprenia ben poca cosa. Només fèiem classe al matí. A la tarda, ens ensenyaven la doctrina i fèiem labors. Érem més innocents i

fins amb el veïnat hi havia una fraternitat que avui ja no existeix, ni amb la família. Palafrugell m'agrada molt, però el que jo pensava m'ho havia de guardar. No li podia dir ni a la meva mare, que havia patit molt pel meu pare, perquè li havien declarat el pacte de la fam; és a dir, que havia hagut d'obrir la llibreria perquè anava a demanar feina a les indústries del suro i li deien que per a ell no n'hi havia. Algú li va deixar algun cèntim i va començar a comprar quatre llibres per engegar la llibreria. Vam passar una temporada molt dolenta. Sort que la família hem estat sempre molt units amb els oncles i les ties... Com que la meva mare s'adonava que jo havia sortit igual que el meu pare, feia tot el que podia per privar-me d'anar al sindicat, a conferències... Quan va arribar la guerra, ja vaig fer tot el que vaig voler.

— *¿Va haver de començar a treballar de molt jove?*

— Sí. Vaig entrar a treballar d'aprenent de sastressa a can Sitges, de Palafrugell. Quan va arribar el dia 1 de Maig, que llavors no era festiu, el meu pare em va explicar què significava i jo vaig decidir no anar a treballar. L'endemà al matí, en arribar a la feina, ens van cridar a mi i a la Carmen Moreno, una filla d'un company del meu pare que havia pres la mateixa decisió, i ens van donar la paga i ens van dir que quedàvem despatxades. Ens van voler allisonar intentant fer-nos creure que les dones només ens havíem d'ocupar de la casa, de l'home i dels fills, i que la política era una cosa feta només per als homes. Llavors vaig anar a treballar per a un altre sastre, el senyor Làrios, fins que el 1939 vam haver d'anar-nos-en. He passat moltes penes, és veritat. Però al costat de tot això, he tingut sempre sort. No sé si és per la meua manera de ser o què, però, al costat dels que s'han portat molt malament, també he trobat molt bona gent i he fet amistat amb persones que valen la pena.

— *¿Hauria volgut estudiar més anys?*

— No. El meu pare sempre em deia que, com a mínim, estudiés francès, però jo no ho volia, perquè em semblava que no em serviria per a res. M'agradava més escoltar converses o conferències que estudiar. Una vegada, la Frederica Montseny va venir a fer una conferència al Fraternal. Jo ja havia llegit alguns dels seus llibres i li tenia molta admiració. La vaig anar a escoltar i vaig pensar que jo

volia ser com ella. Però no li he arribat mai ni a la sola de la sabata, perquè era molt intel·ligent. Després vaig tenir l'ocasió de ser molt amiga d'ella.

— *¿En la seva vida, les idees han passat per davant de tot?*

— Sí, sempre. Quan era jove, festejava amb un noi de Girona que era del POUM. Ens anàvem a casar i em va dir que quan ens caséssim jo hauria de deixar les idees de banda, perquè hi hauria molta gent que no m'entendria. Em vaig quedar parada i li vaig escriure una carta comentant-li que valia més que ens ho deixéssim córrer. Quan va rebre la carta, va venir a Palafrugell a parlar-ne. Quan ja se n'anava amb el tren petit, em va preguntar si estimava més les idees que no pas a ell. Li vaig fer veure que jo ja havia nascut així i

que no podia pas canviar. Més tard, quan jo vaig passar misèria econòmica a l'exili, vaig saber que ell havia fet molts diners i que fins i tot tenia criada. Mai no m'he penedit de la decisió que vaig prendre.

— *¿Quan va començar a militar políticament?*

— Durant la guerra, d'amagatotis de la meua mare. Jo era la secretària de les Joventuts Llibertàries a Palafrugell. Érem quatre, perquè els companys se n'havien anat al front de voluntaris. També vaig militar després a la Solidaritat Internacional Antifeixista, la SIA. El sindicat del tèxtil de la CNT havia organitzat uns tallers de confecció i a mi, com que era l'única de la CNT de Palafrugell que treballava de sastressa, em va posar de cap en un d'aquests ta-

llers al poble. Potser perquè era una romàntica, jo no servia per manar. Allà tothom parlava i cantava, i jo no deia mai res. Resulta que al final de la setmana no sortia la setmanada. Van haver de buscar algú amb més caràcter perquè ocupés el meu lloc. Després volia treballar d'infermera i vaig haver de fer el servei militar en el lloc on ens preparaven per a aquesta feina.

— *¿És veritat que vostè va conèixer el mariscal Tito?*

— Aquest episodi de la meua vida sempre serà un misteri. Cap al final de la guerra, quan els carrers de Palafrugell eren plens de refugiats i de soldats de les Brigades Internacionals que no sabien on anar a dormir, jo els deia que vinguessin a casa i els acollíem a l'habitació del meu germà, que era fora perquè havien mobilitzat els de la seva quinta. Portava tothom a casa sense conèixer-los. Les mentalitats han canviat molt... Una vegada, hi vaig dur un iugoslau de les Brigades Internacionals que no sabia on anar a dormir. Parlava bastant bé l'espanyol i sempre tenia alguna controvèrsia ideològica amb el meu pare. Ens va comentar que es feia dir Vladimir, però que el seu nom autèntic era un altre i que si sabéssim la seva veritable identitat quedaríem parats, perquè, segons ell, era una personalitat molt important. Com que el meu pare era anarquista, en Vladimir li deia que quan acabés la guerra el portaria al seu país perquè veies que els comunistes no eren tan dolents com pensava el meu pare. Un dia de gener ens van avisar a les onze del matí perquè agaféssim les coses i

comencéssim a anar-nos-en cap a l'exili, ja que els feixistes havien entrat a Barcelona. Ens en vam anar sense poder veure mai més en Vladimir, que en aquell moment no era a casa. Vam avisar els veïns que si el veien li fessin saber que ens n'havíem hagut d'anar forçats. Quan vaig tornar a Palafrugell molts anys després, els veïns em van comentar que en Vladimir, en veure que Palafrugell havia quedat sense ajuntament, s'havia constituït en alcalde del poble durant vuit dies i que després va tornar a Iugoslàvia, on va ser el cap del govern, sota el nom de Tito. La meua mare, que va perdre el cap quan va saber que el meu pare havia mort, sempre s'asseia darrere la finestra a esquinar roba i deia que ho feia perquè d'aquesta manera en Vladimir ens pogués

veure i pogués tornar amb nosaltres. Ara miro fotos d'en Tito i em sembla ben bé que és el Vladimir que vaig conèixer. Però han passat tants anys... Llàstima que no hagués sabut abans que a Palafrugell deien que en Tito era en Vladimir. Li hauria escrit una carta per preguntar-li si era ell o no.

— *Vostè ha escrit cartes a Felipe González i ha rebut resposta seva...*

— Sempre que li he escrit, m'ha respost. Encara aquest any he rebut una postal seva. Una de les meves activitats preferides és enviar cartes als polítics per criticar el que no em sembla bé de la seva gestió. I sempre em responen.

— *Quan es va haver d'exiliar es devia penedir de no haver estudiat francès...*

— L'exili va ser molt dur. Ens en vam anar de Palafrugell camí de la

frontera i vam estar quatre dies caminant. Al final, quan vam arribar al Pertús ens van dir que només deixarien que travesséssim la frontera les dones i les criatures. Ens vam acomiadar del meu pare confiant que ens retrobaríem aviat. No el vam tornar a veure mai més. A través d'uns amics refugiats, vam tenir notícies que havia mort al cap de poc temps. El certificat de defunció especificava que havia mort a causa d'una congestió pulmonar. Ja podria ser... Quan ens vam deixar, era al final del gener, feia molt de fred i vés a saber com devia patir... Vaig estar nou mesos vivint en un poblet on em va acollir una gent estupenda. Efectivament, per desgràcia, jo no sabia el francès. Però la paraula treball catalana és molt semblant a la francesa i quan en vaig demanar me'n van donar. Després vaig estar tancada al camp de concentració d'Argelers, on vaig conèixer el meu marit, en Pere Vaqué. Finalment vam poder sortir del camp i vam anar a viure a Tolosa, on vaig obrir un restaurant vegetarià, influïda pel fet que el meu pare era vegetarià. Em guanyava malament la vida, perquè llavors no hi havia tants vegetarians com ara. Però era feliç... Militava a la CNT. Vaig fer un viatge clandestí a València i un altre a Barcelona, a portar diners a uns advocats que havien defensat uns presos polítics. En el viatge de València, vaig pujar al tren i per casualitat se'm van asseure al costat una parella de la Guàrdia Civil. Comentaven que acabava de produir-se l'atemptat a Carrero Blanco i que aquests actes es

preparaven a la seu de la CNT a Tolosa. Jo vaig tremolar pensant què podia passar si em demanaven la documentació. Per sort, no me la van demanar...

— *Vostè va ser molt amiga de Frederica Montseny. ¿Quins records en té?*

— L'estimava molt. Sempre ens deia a les seves amigues que ens havíem d'esforçar per treure'ns la vergonya de sobre, i parlar a les assemblees i col·laborar encara més en la lluita de la CNT, perquè temia que el dia que ella no hi fos ja no hi hagués cap dona que la pogués reemplaçar. Era una dona intel·ligent i senzilla. Anava sempre amb espadenyes. Al final de la seva vida, quan ja era molt gran, no caminava, per una qüestió psicològica. Un dia va decidir que no caminaria més i ja no va caminar mai més. Una vegada havíem d'assistir a un acte a la plaça de braus Monumental, de Barcelona, i ens van allotjar en domicilis particulars, per estalviar-nos diners. A nosaltres dues ens va tocar anar a dormir a casa d'en Josep Maria Reguant. L'endemà ens va acompanyar en el seu cotxe a Tolosa. En Reguant es va passar tot el camí dient-nos que ho volia arreglar tot amb bombes. Jo no he cregut mai en la violència, però deixava que parlés. Un dia que vaig tornar a Palafrugell em van dir que al poble hi havia un metge que es deia Josep Maria Reguant. Per les informacions que me'n van donar, vaig pensar que era ell. El vaig anar a veure al seu consultori i vaig presentar-me a la seva secretària dient-li que era una amiga de la Frederica Montseny, perquè vaig pensar que si li deia el meu nom ell no em recordaria. Quan va sortir em va renyar dient-me que no tenia cap necessitat de treure el nom de la Frederica Montseny. Em va deixar clar que per a ell llavors ja no hi havia ni frederiques ni fredericos, que ja no volia saber res dels anarquistes. Ara m'han comentat que ha evolucionat cap a la política professional...

— *El poder de la política canvia les persones...*

— Aquesta mena de política fa malbé els homes, que agafen gust pels diners. La Frederica Montseny sempre explicava que quan ella va ser ministra no va poder fer el que va voler, perquè el govern no li va deixar. És per tot això que els anarquistes som antipolítics. A més, la societat només es pot anar canviant per etapes. La base de tot és la cul-

tura. A la CNT, havíem intentat dur a terme col·lectivitzacions i ens adonàvem que si els implicats no estaven prou preparats estaven condemnades al fracàs. El que cal és escoltar, aprendre i discutir les idees, sense utilitzar mai cap mena de violència. Aquesta és la manera de militar que cal per canviar la societat i fer-la més justa i equitativa per a tothom, sense confondre la llibertat amb el llibertinatge, com per desgràcia passa de vegades.

— *Vostè va conèixer molts maquis catalans. ¿Quin record en té?*

— Vam tenir en Marcel·lí Massanes vivint uns quants mesos a casa, quan nosaltres ens estàvem en una casa a prop de Montalban. Estava pendent que li arreglessin uns papers i necessitava un lloc

“

Al bosc,
els maquis s'hi sentien
com el paradís.
La ciutat els ofegava.

”

on refugiar-se, perquè esperava que un francmaçó que tenia molta influència li resolgués un afer amb el qual havia quedat embolicat una vegada que havia desarmat uns gendarmes en una caserna. Era una excel·lent persona. Era alt i gros. Pesava 104 quilos. Tenia un oncle que era bisbe i li donava diners quan en necessitava. Una vegada, amb els diners que va treure del seu oncle, va comprar un cavall a una pobra família de Ripoll que en necessitava un perquè el que tenien ja era molt vell i no els servia per a la feina del camp. Quan érem a Tolosa, també vam tenir a casa durant un temps en Ramon Capdevila. Tothom el coneixia pel nom de *Caracremada*. Era un tros de pa. Diguin el que diguin, era la bondat personificada. Era alt, amb els ulls negres. Es coneixia tota la muntanya de la zona amb els ulls tancats. També vaig conèixer en Quico Sabaté i en Faceries, però no hi vaig tenir tan tracte. Al bosc, els maquis s'hi sentien com si estiguessin al paradís. La ciutat els ofegava. Una vegada en Ramon se'n va anar de casa perquè volia respirar una mica. Quan va tornar, el meu marit acabava de morir, a causa d'una malaltia. En Ramon, que era molt espontani, es va emparar perquè deia que si hagués sabut que el meu home estava malalt hagués anat a treure diners d'on fos per portar-lo al millor especialista i intentar curar-lo. Els pocs maquis que he conegut eren unes excel·lents persones.

Xevi Planas